

KARİKATÜRİSTLERİN ‘GARİP’ TEPKİSİ

Said COŞAR *

ÖZET

Bu yazıda; Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı içerisinde önemli bir yere sahip ‘Garip’ şiir hareketine dönemin mizah dergilerinde karikatüristlerin gösterdiği tepkilere yer verilerek bu tepkilerin nedenleri ve etkileri üzerinde durulmaktadır.

Bu vesile ile Yeni Türk Edebiyatı’nın kaynakları arasında karikatürün değerlendirilmesi tartışmalarına bir katkı sağlamak da amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Garip, Orhan Veli, Karikatür, Mizah.

‘THE STRANGE’ REACTION OF THE CARICATURISTS

ABSTRACT

In this article we try to explain what kind of reactions the caricaturists show to “The Stranger (Garip) movement” which has an important place in Modern Turkish Literature in their humour magazines at that time. This article also try to analyse the reasons of these reactions. By doing this, we aim to discuss whether caricatures are used as a source for history of Turkish literature or not.

Key Words: Garip (The Stranger movement), Orhan Veli, Caricature, Humour.

---

* Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni / Karikatürist, cosarsaid@yahoo.com, saidcosar@gmail.com

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Giriş

Orhan Veli'nin, "nüktesi kendinde olan bir çizgi sanatı"¹ diye tarif ettiği karikatürün İtalyanca "caricare" sözcüğünden geldiği iddia edilmektedir. Karikatür, "Kişi ya da olayların gülünç, çelişkili yanlarını yakalayıp bazen yazıyla da desteklenen abartılmış çizgilerle mizaha dönüştürme sanatı"dır.²

İlk örnekleri Rönesans döneminde verilen karikatür; gazetenin toplum hayatına girmesinden sonra yaygınlaşır.³ Türk basınında karikatür Tanzimat döneminde, 1867'den sonra görülmeye başlar. İlk mizah dergisi *Diyojen* ise; 24 Kasım 1870'te yayımlanır.

Mizah dergilerinin Türkiye'deki bu ilk döneminde yayımlanan karikatürler; geleneksel kültürden beslenen, edebiyatla iç içe bir özellik taşımaktadır.

Karikatürle edebiyatın yolu mizah dergilerinde kesişir. Dönemin mizah dergilerinin künyelerinde belirtildiği gibi bu dergiler mizah dergisi olmaları yanında bir edebî dergi hüviyeti de göstermektedir (Örneğin; '*Karikatür*' dergisinin logosunun hemen altında '*Perşembe Günleri Çıkar Siyasi ve Edebî Haftalık Mizah Mecmuası*' ibaresi bulunmaktadır).⁴ Zaten mizah dergiciliği tarihimize bakıldığında denilebilir ki; Türk mizah dergiciliği 1970'li yıllara (Oğuz Aral'ın *Gırgır* dergisini çıkardığı günler) kadar edebiyatla içli dışlı ve yan yanadır.

Mizah dergilerini yayımlayan ya da mizah dergilerinde genel yayın yönetmenliği yapan kişilere bakıldığında çoğunun edebiyatçı olduğu görülmektedir. Örneğin; en uzun soluklu mizah dergilerimizden *Akbaba*; Yusuf Ziya Ortaç tarafından çıkarılmış, muhalif mizahın önemli temsilcisi *Marko Paşa* ise üç edebiyatçı; Aziz Nesin, Sabahattin Ali ve Rifat Ilgaz tarafından yayımlanmıştır. Bu durum edebiyat dünyasında meydana gelen tartışmalara mizahçıların bigâne kalmayışlarının nedenlerindedir.

İlk mizah dergisi *Diyojen*'in yayımlandığı 1870'ten 1950'li yıllara kadar mizah dergilerinin kadrolarına bakıldığında yazar

¹ İsmail Kar, *Karikatür Sanatı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999, s. 183.

² "Karikatür", *Ana Britanica*, C: 12, Meydan Yay., İstanbul 1992, s. 628.

³ "Karikatür", *Meydan Larousse*, C: 7, Meydan Yay., İstanbul 1988, s. 11.

⁴ *Karikatür*, No. 205, Cilt, 8, Yıl.4, 30 İkinciteşrin 1939, s.3.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

ağırlıklı oldukları görülecektir. *Diyojen*'de; Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Ebuzziya Tevfik yazmaktadır.⁵ Kurtuluş savaşı yıllarında yayımlanan *Aydede* mizah dergisini çıkaran ise hikâyeci Refik Halit Karay'dır. Bu derginin yazar kadrosunda da dönemin ünlü edebiyatçıları yer almaktadır: "Refik Halit Karay, Yusuf Ziya Ortaç, Reşat Nuri Güntekin, Ercüment Ekrem Talu, Orhan Seyfi Orhon, Halil Nihat Boztepe, Rıza Tevfik Bölükbaşı..."⁶ Cumhuriyet döneminde de aynı tutum sürdürülmüştür; *Akbaba*, *Karikatür*, *Mizah*, *Amcabey*, *Marko Paşa*, *Tef...* gibi dergilerin yazar sayıları çizerlerden daha fazladır. Bu anlayış 1972'de yayımlanmaya başlanan *Gırgır* dergisi ile birlikte değişir. Mizah popülerleşir ve mizah dergilerinde karikatür ön plana geçerek yazı ikinci plana itilir.⁷

Bunun yanı sıra 'Cumhuriyet dönemi'nin önemli karikatüristlerinden bir kısmının edebiyatçı olduğunu da hatırlatmakta fayda var. Bunlardan birisi de Orhan Veli'nin yakın arkadaşı olan Zahir Sıtkı Güvemli'dir.

Yine dönemin çizerlerinin şair ve yazarlarla sık sık bir araya geldikleri ve fikir alışverişinde buldukları da bilinmektedir.

Bütün bunlar karikatüristlerin edebî konuları kendilerine malzeme seçmelerinin nedenleri arasında düşünülebilir.

Karikatüristlerin edebiyatı ve edebiyatçıları konu edinmeleri doğal olarak bizi karikatürün edebiyat araştırmalarında kullanılabilirliği sonucuna da götürmektedir. Oysa edebiyat araştırmalarında karikatürden yararlanılması yenidir.

Garip Şiir Hareketine Genel Bakış

I. Yeni hareketi diye de adlandırılan 'Garip' şiir hareketinin temsilcileri Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rıfat'tır. 'Garip' bu üçlünün 1936 yılının son aylarında; ölçsüz, uyaksız, şairanelikten uzak şiirlerinin *Varlık* dergisinde arka arkaya yayınlanmasıyla

⁵ Cihan Demirci, "Mizah Dergilerinde Yazının Serüveni", *İmge Öyküler*, S. 5, Ekim-Kasım 2005, s. 77.

⁶ age, s. 78.

⁷ Önder Şenyapılı, *Neyi, Neden, Nasıl Anlatıyor Karikatür Kim, Niye Çiziyor?*, Ankara 2003, s. 145.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

başlar. Üç şair edebiyat dünyasında garipsenen ve yerilen bu şiirlerini 1941 yılında 'Garip' adlı ortak kitapta toplarlar.

'Garip' yayımlandığında Türk edebiyatında iki farklı şiir örneği dikkat çekmektedir. Bunlar; Yahya Kemal'in temsil ettiği öz şiir ile Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Halit Fahri ve Orhan Seyfi'nin temsil ettikleri hece şiiridir. Bu iki akımın yanında serbest nazımla toplumsal konuları işleyen Nazım Hikmet bir başka şiir ekolü oluşturmaya çalışmaktadır.

'Garip' dönemin şiir anlayışlarına açık bir tepkidir. Garipçiler şiirde her türlü kurala ve belirli kalıplara karşı çıkmış, şiirde ölçü, kafiye ve dördünlüğün gereksiz olduğunu savunmuş, şiirde şairaneliği, mecazlı söyleyişi ve söz sanatlarının kullanılmasını kabul etmemişlerdir. Süslü, sanatlı dile karşı çıkıp şiir dilini sadeleştirmişlerdir. Şiirin konusunu genişletmişler ve şiirde o güne kadar işlenmemiş konuları ele almışlardır. Bu konular; günlük hayattan sıradan insanların problemleri, yaşama sevinci ve hayattaki bazı garipliklerdir. Sanatlı söyleyişe karşı olan Garipçiler şiirlerinde halk deyişlerinden yararlanmışlar, toplumsal yergiye yer vermişlerdir.⁸

Genel özellikleri bu şekilde özetlenen Garip şiir hareketi 1950'li yıllara kadar sürmüştür. Bu tarihte Orhan Veli ölmüş; Melih Cevdet ve Oktay Rıfat, arkadaşlarının ölümünden sonra bir süre daha hareketin toplumcu yanı ağır basan son örneklerini vererek 1952'den sonra hareketten kopmuşlardır. Oktay Rıfat Horozcu (1914- 1988) bir süre II. Yeni Şiirine katılmış, bu arada sosyalizme ve toplumcu sanat ilkesine bağlı olarak halk edebiyatı ve folklor unsurlarından yararlanan taşlamalar ve toplumcu şiirler yazmıştır. Garip'in üçüncü önemli ismi olan Melih Cevdet Anday (d. 1915) da sonradan bu şiirden uzaklaşarak toplumcu ve felsefi bir şiire doğru kaymıştır.⁹

⁸ Orhan Veli Kanık, **Bütün Şiirleri**, Adam Yay., İstanbul 1993, s. 28.

⁹ Hakan Sazyek, **Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi**, Akçağ Yay., Ankara 2006, s. 87.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Garip Şiir Hareketine Yönelik Eleştiriler

Kuşkusuz Türk şiir tarihi incelendiğinde "Garip Hareketi" kadar tepki ile karşılanan bir başka harekete daha tesadüf edilmez. Hareketin üç şairi de (Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rıfat) ilk şiirlerini *Varlık*'ta yayınladıkları günden itibaren sık sık eleştiriye maruz kalmışlardır.

Garip'e yönelik ilk eleştiriler Garipçilerin şiirlerinin *Varlık*'ta yayımlanmasından hemen sonradır. Bu ilk dönemde Garipçilere gösterilen tepkiler genellikle "alaya alma" ve "yok sayma" şeklindedir.

1941'de ortak kitap Garip'in yayımlanmasından sonra tepkilerde bir azalma görülür. Bunun nedeni 'ortak kitap'taki şiirlerin büyük bir kısmının daha önce değişik dergilerde yayımlanmasının ardından eleştirilmiş olmasıdır.

Orhan Veli'nin "Vazgeçemediğim" ve Oktay Rıfat'ın "Güzelleme" adlı kitaplarının yayımlanmasından sonra eleştiriler yeniden sıklaşır.

Garipçiler hareketin ilk günlerinde karşılaştıkları tepkiden sonra en şiddetli tepki ile 1949-1950 yılları arasındaki bir yıllık dönemde (yani hareketin yayın organı olan *Yaprak* dergisini yayınladıkları dönemde) karşılaşır.

1940 kuşağı şair ve yazarları da Garip'e tepkilidir. "Toplumcu Gerçekçi" diye de adlandırılan bu kuşak Garip şiirine cephe almışlardır. Yahya Kemal ve Nazım Hikmet gibi dönemin önemli iki ismi de Garip'e muhaliftir.¹⁰ Garipçileri, Nazım Hikmet toplumcu şiirin önünü kesmeleri, Yahya Kemal ise geleneği dışlamaları nedeniyle yermiştir.

Bu tartışma ortamında Garip hareketine destek olan ise Nurullah Ataç'tır. Ataç; değişik vesilelerle Garip'e yüklenen ve Garipçileri eleştiren edebiyatçılara karşı Garip'i savunmuştur.

Dönemin dergileri incelendiğinde Garip şiir hareketine yönelik edebi tenkitlerin çoğunun *Akbaba* mizah dergisi çevresinde oluşan edebî muhit ve özellikle de dönemin Babiâli'sinin etkili iki

¹⁰ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s. 424.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

kalemi Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon tarafından ortaya konulduğu görülmektedir.¹¹

Bu yüzden Garip'e yönelik tepkiler incelenirken edebiyat dergilerinin yanı sıra mizah dergilerindeki yazılara hatta karikatürlere bakmak faydalı olacaktır.

Karikatüristlerin Garip Şiir Hareketine Tepkisi

"Garip" in yayımlanması öncesinde; Garipçilerin bazı şiirlerinin *Varlık*' ta çıkmasının hemen ardından edebiyat dünyasında yaşanan tartışmalara karikatüristler de katılmıştır.

Karikatüristlerin Garip şiir hareketine ilgi duymaları ve bu hareketi karikatür malzemesi olarak değerlendirmelerinin altında yatan yukarıda belirttiğimiz genel sebeplerin dışında; Garip şiir hareketinin başlamasıyla birlikte bir müddet şiirin günlük tartışmalar arasına girmesini de burada bir özel neden olarak saymakta fayda var.

"Garip hareketinin en önemli yanı, şiiri adeta günlük tartışmalar arasına getirmesidir. Bir süre toplumda, şiir herkesin konuştuğu ortak bir konu olur."¹²

Karikatüristlerin 'Garip'e yönelik tepkileri genel olarak üç başlıkta değerlendirilebilir. İncelenen karikatürlerin bazılarında doğrudan Garipçiler ve şiirleri karikatüre konu edilirken bazılarında ise Garipçiler "Yeni Şair, Genç Şair, Bobsitil..." olarak karikatürde gözükmektedirler. Bunun yanı sıra incelenen karikatürlerden bazılarında Garip şiirini ilk ortaya çıktığı günden sonuna kadar destekleyen Nurullah Ataç eleştirilmiştir.

a) Yeni Şiiri ve Yeni Şairi Hedef Alan Karikatürler

1936 yılının son iki ayında *Varlık* dergisinin, üç şairin ürünlerini arka arkaya yayımlamasıyla Garip'e yönelik tartışmalar

¹¹ Necati Tonga; "Orhan Veli İmzasıyla Yayımlanmış Bir Şiir Üzerine", **Türk Edebiyatı**, S.400, Şubat 2007, s.88.

¹² İnci Engünün; "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri", **Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı IV** (Çağdaş Türk Şiiri), Ankara Ocak- Şubat, S.481-482, s.601.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

da başlar. *Varlık*'ta önce Melih Cevdet'in "Ukde" şiiri yayımlanır. Bunu, Orhan Veli'nin "Dört Şiir" üst başlıklı şiirleri takip eder. *Varlık* dergisinin sahibi Yaşar Nabi Nayır, bu şiirlerin üzerine bir açıklama koyarak üç şairin ortak hareket ettiğini belirtir. Yaşar Nabi'nin "edebiyatımıza yeni bir hava getiren üç şair" nitelemesi mizah dünyasında alayla karşılaşılır. Bu yüzden o günlerde "Ne getirdiler? Hava!" gibi nükteler savrulur.¹³

Garipçilerin henüz ortak kitap 'Garip'i yayımlamadıkları bu evrede karikatüristler onları; "Genç Şair, Yeni Şair" gibi ifadelerle anmakta ve Garipçilerin yazdıklarını 'mide bulandırıcı, kötü, gülünç, tutarsız...' bulduklarını ifade etmektedirler.

Karikatür 1: Sezai Sayıcı, *Karikatür*, 5 İkincikanun 1939¹⁴

Karikatür dergisinde Sezai Sayıcı imzası ile yayınlanan yukarıdaki karikatürde "Genç Şair"lerin şiirlerinin mide bulandırıcı olduğu vurgulanırken Ramiz Gökçe imzalı aşağıdaki karikatürde ise Garip şiirinin gülünç karşılandığı ifade ediliyor.

¹³ Hakan Sazyek, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi, Akçağ Yay., Ankara 2006, s. 62-63.

¹⁴ Bu çalışmada kullanılan karikatürlerden; 6, 9, 12, 13, 14, 17, 18, 19 21, 24, 29 31, 32 ve 33 numaralı karikatürler ilk olarak Hakan Sazyek'in "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi" adlı çalışmasında yer almıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 2: Ramiz Gökçe, *Karikatür*, S.40, 1936.

1936 yılında, dönemin “siyasi ve edebi mizah gazetesi” *Karikatür*’ün kırkıncı sayısında (Genç şairlerin şiirlerinin *Varlık*’ta neşredilmesinin hemen ardından) yayımlanan bu karikatürde; bir koltuğa kurulan Kalantor Beyefendi (Ramiz’in karikatür tiplerinden biri) oldukça neşelidir. Sırasıyla Nasrettin Hoca, Karagöz ve İstanbul Belediye Başkanının sorularına “hayır” yanıtını verir. Geriye “Yeni Şair” kalmıştır bir tek. Kendinden emin bir şekilde ko-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

nuşur O da: "Anlaşıldı, benim şiirlerimi okumuşsun..." Kalantor Beyefendi yanıtlar: "Evet!..."

Garipçiler bazı şiirlerinde 'espri'den yararlanarak mizahî anlatım yoluna başvurmuşlardır. Bu da doğal olarak şiirlerini 'gülünç' kılmaktadır ama karikatürde anlatılmak istenen, alelade-likten kaynaklanan bir gülünçlüktür. Gültekin Emre Varlık dergisinin Ocak 2007 tarihli 'Edebiyat ve Karikatür' özel sayısında Orhan Veli'nin şiirlerindeki espri unsurunu anlatırken: "Bir şair, Orhan Veli geliyor aklıma. Şaşırtıcı ve çarpıcı şiirleriyle bir karikatüre imza atıyor sanki. Karikatür başlıklı bir şiiri yok. Günlük yaşamın her hâli, dünyayı ince esprilerle kavrama yorumlama... çizgi çizgi." diyor.¹⁵

Karikatüristler 'Yeni Şiir' diye vasıflandırdıkları Garip şiirinin akıllı insan işi olmadığını, bir 'deli saçması' olduğunu da ileri sürmüşlerdir. Ramiz'in Karikatür dergisinde yayımlanan aşağıdaki çiziminde bu durum açıkça görülmektedir.

— Akil hastahanesine yatmak istedim almadılar.
— Ankaraya istida mı yazıyorsunuz?
— Hayır, yeni şiirlerden bir tane yazıyorum.. O zaman atırlar baki!

Karikatür 3: Ramiz Gökçe, *Karikatür*, 15 Şubat 1945.

¹⁵ Gültekin Emre; "Şiirdeki Karikatür/ Karikatürdeki Şiir", *Varlık (Edebiyat ve Karikatür Özel Sayısı)*, Ocak 2007, S.1192, s.18.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Benzer bir karikatür, *Karikatür* dergisinin 6 Eylül 1945 tarihli sayısında da yer alır. Sezai Sayıcı imzalı karikatürde 'Yeni Şiir' bu defa 'tatsız tuzsuz' olmakla suçlanır.

- Bizimki hayat değil, sanki şiir.
- Evet, yeni şiirler gibi, tatsız, tuzsuz!..

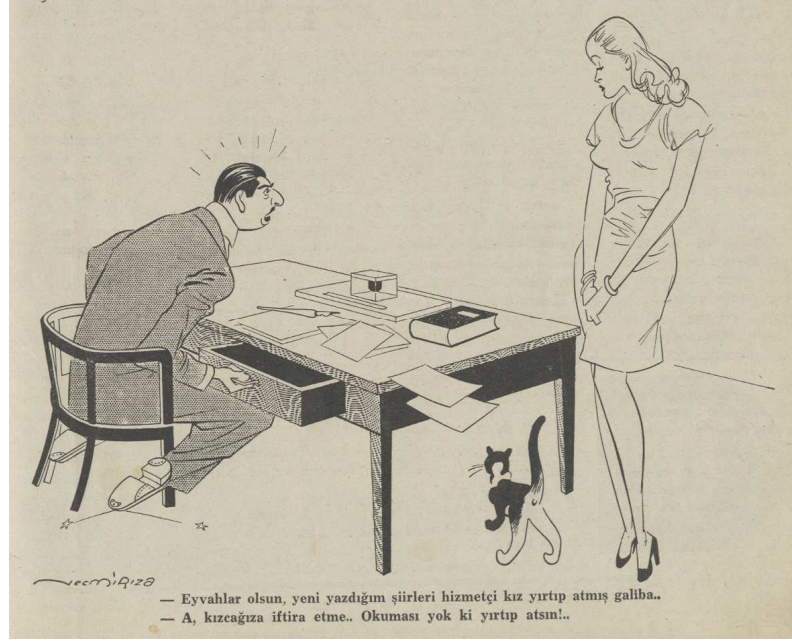
Karikatür 4: Sezai Sayıcı, *Karikatür*, 6 Eylül 1945.

Necmi Rıza'nın 1939 yılında *Akbaba*'da çizdiği aşağıdaki karikatürde yeni şiirin ancak cahiller tarafından beğenilebileceği, okuma yazma bilen insanların bu tarz şiirleri yırtıp atacağı ima

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

edilmektedir. Oysa durum tam tersi olmuş, yeni şiir toplum tarafından kabul görmüş ve geniş bir kitleye yayılmıştır.

Karikatür 5: Necmi Rıza Ayça, *Akbaba*, 28 Birincikanun 1939.

"...Özellikle çağdaş şiirle yeni tanışanların el attıkları kitapların başında Orhan Veli'nin kitabının gelmesi, onun hâlâ şiirlerinin çok okunması bunu gösteriyor. Belki günümüzde kendini şair olarak kabul ettirmişler arasında Garip şiirinin etkisinden söz edilemez. Ancak şiir dünyasında en çok okunan şiirler dikkate alındığında hâlâ sevilen bir şiir olduğu rahatça görülür. Bu da Garip şiirinin amacına ulaştığını gösteren önemli bir gerçekliktir."¹⁶

Ortak kitap 'Garip'in 1941 yılının Mayıs ayında yayınlanmasının hemen ardından çizilen Orhan Ural imzalı karikatürde Garipçiler; 'Yeni Şair, Genç Şair' nitelemesinin dışında 'Bobsitil' olmakla itham edilir. Aslında bu yakıştıрма Akbaba'nın yayımcı-

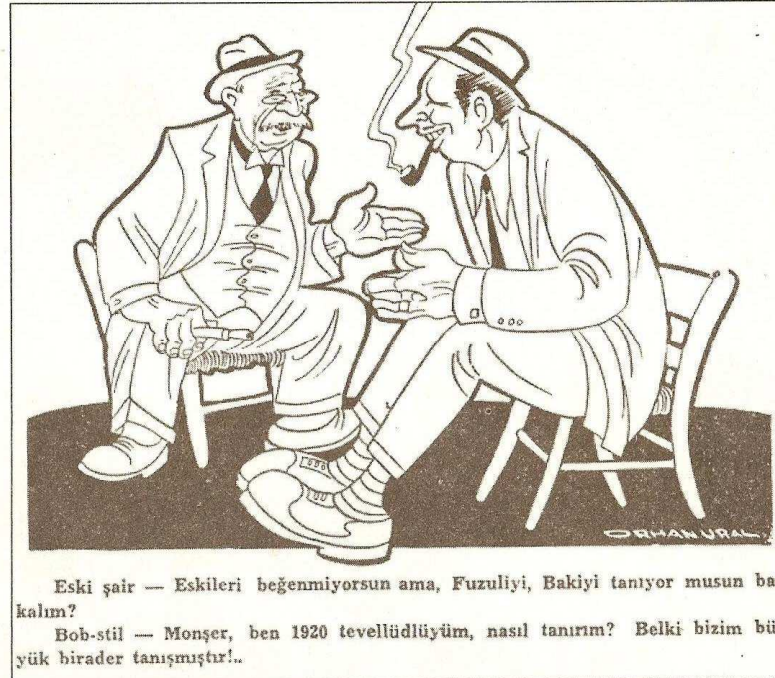
¹⁶ Hidayet Karakuş, "Garip Akımı/ Toplumcu Gerçekçiliği Sürdürenler", *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Edebiyatçılar Derneği, Ankara 1998, s.224

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

ları arasında bulunan Orhan Seyfi'ye aittir.¹⁷ Garip şiirinin destekçilerinden Nurullah Ataç yeni şairlere bu yakıştırmayı yapanları; "Hoşlarına gitmeyen yahut anlamadıkları bir yenilik oldu mu, hemen 'bobsitil' diyorlar..."¹⁸ diye eleştiriyor.

Nurullah Ataç'ın desteğini alan Garipçiler, A. Hamdi Tanpınar, Behçet Necatigil ve Attila İlhan tarafından eleştirilecektir. Garipçileri, sonraki yıllarda, 'bobsitil' diye niteleyenlerden birisi de Attila İlhan'dır.¹⁹

Karikatür 6: Orhan Ural, *Akbaba*, 5 Haziran 1941

¹⁷ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s.363.

¹⁸ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s.552.

¹⁹ Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923–1950*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1993, s. 106.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Garip şiir anlayışının temsilcileri kendilerinden önce Türk edebiyatında ne varsa hepsini reddederek ortaya çıkmışlardır.²⁰ Yukarıdaki karikatürde Garipçilerin eski şairleri beğenmeyişlerinin altında onları tanımayışlarının yattığı da söylenmektedir.

Ortak kitap 'Garip'in önsözünde şiir görüşlerini açıklayan Garipçiler; eski şairlerin önemsedikleri ve şiirin olmazsa olmazlarından saydıkları vezin, kafiye ve mana gibi unsurlara karşı savaş açmışlardır.²¹ Dönemin usta karikatüristlerinden Ratip Tahir; Garipçilerin bu tutumunu günlük siyasî bir konuyla da harmanlayarak okuyucularına sunuyor ve 'Gerçek şiirin karaborsaya düştüğü'nü söylüyor. 1944 yılında yayınlanan aşağıdaki karikatürde Garip'le birlikte bu şiir anlayışının yaygınlaştığı ve yeni yetme şairlerin Garipçilere öykünmeye başladıkları sonucu da çıkmaktadır. Çünkü vezni tam, kafiyesi düzgün, manası yerinde şiire rastlanmamaktadır.

Karikatür 7: Ratip Tahir Burak, *Akbaba*, 23 Mart 1944

²⁰ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s. 67.

²¹ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergah Yay., İstanbul 2002, s. 83.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Benzer bir karikatür *Akbaba*'nın 17 Mayıs 1945 tarihli sayısında da çıkar. Bu karikatürde Garipçilerin vezin, kafiye, imla gibi unsurları hiçe saymaları eleştirilir ve eski şiirin unsurlarını reddetmenin (ya da bilmemenin) büyüklük alameti sayıldığı vurgulanır.

Karikatür 8: Şevki Çankaya, *Akbaba*, 17 Mayıs 1945

Yine Garipçilerin vezin, kafiye gibi şiir unsurlarına savaş açmalarını Zahir Güvemli 23 Mayıs 1945 tarihli karikatüründe eleştirir. Karikatüründe Güvemli; Orhan Veli'yi M.Ö. 280'li yıllarda Kuzey Yunanistan'da hüküm süren 'Kral Pyrrhus'e benzetmektedir. Büyük İskender'in kuzeni olan 'Pyrrhus', giriştiği savaşlarda topraklarını sürekli genişletir, M.Ö. 279 yılında yaptığı son savaşta (Askalum Savaşı) da Roma'ya karşı büyük bir zafer

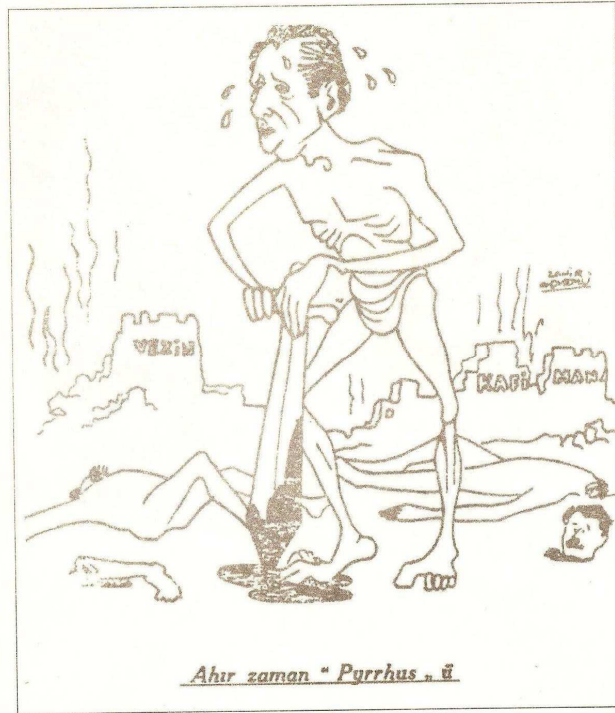
Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

elde eder. Ancak bu zaferi elde ederken o kadar çok kayıp verir ki; sonunda tahtı bırakmak zorunda kalır. İşte bu nedenle nihai zararı görünürdeki kazancından büyük olan zaferlere "pirus zaferi" denir.

Güvemli'nin bu karikatürü bir taraftan Garip Hareketinin bir şiir hareketi olarak artık kabul edildiğini gösterirken diğer yandan Garipçilerin, şiirin asli unsurlarından sayılan; vezin, ka-fiye, mana gibi özellikleri reddetmeleri sebebiyle Türk şiirine büyük zararları dokunduğunu vurguluyor.

Yerde kafası koparılmış halde yatan ise, "öz şiir" anlayışını temsil eden Yahya Kemal Beyatlı'dır. Bilindiği gibi Yahya Kemal; Divan şiirini modernize ederek biçim yönünden mükemmelliği esas alan bir şiir anlayışını benimsemiştir; Orhan Veli ise eski şiiri büsbütün inkâr etmektedir.

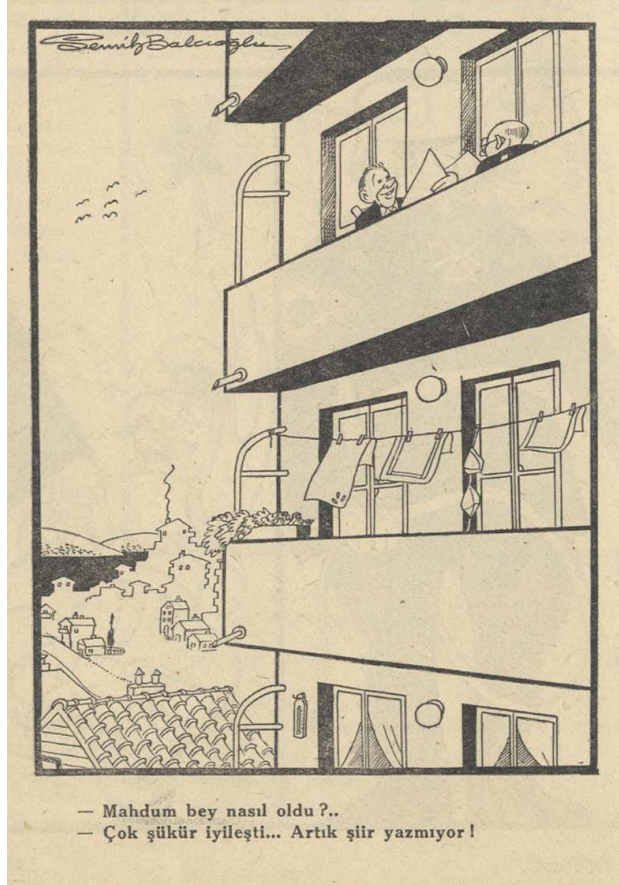

Karikatür 9: Zahir Sıtkı Güvemli, *Yaratış*, S.8, 23 Mayıs 1945.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Semih Balcıoğlu'nun *Akbaba*'da yayımlanan aşağıdaki karikatüründe ise 1945'li yıllarda 'Garip' tarzı şiir yazmanın hastalık hâline geldiği, bu tarzın pek çok kişi tarafından benimsenerek yaygınlaştığı sonucuna ulaşıyor.

Karikatür 10: Semih Balcıoğlu, *Akbaba*, 2 Ağustos 1945.

Turhan Selçuk'un *Akbaba*'da yayımlanan karikatüründe 'Yeni Şiir'in temsilcileri okuma-yazmaya heves etmemekle suçlanıyor. Vezin, kafiye, imla gibi kuralları bilmemeleri, okumaya hevesli olmamalarının bir sonucu olarak gösteriliyor.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 11: Turhan Selçuk, *Akbaba*, 31 Mayıs 1945.

Yeni şiirin temaları da karikatürcüler tarafından eleştirilmiştir. Günlük hayatı ve sıradan insanı şiirlerine konu edinen Garipçilere karikatüristler tepki göstermiştir.

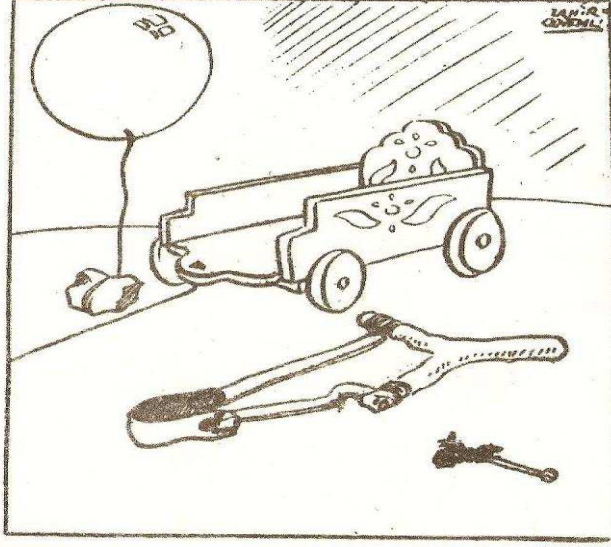
Zahir Sıtkı Güvemli tarafından çizilen 'Portreler' başlıklı aşağıdaki karikatürde; Orhan Veli, şiirde işlediği temalarla betimlenmiştir: bir cenaze arabası, balon, sapan ve horoz şekeri.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Portreler:

Orhan Veli

Karikatür 12: Zahir Sıtkı Güvemli, *Gençlik*, 10 İkinciteşrin 1939.

Değişik dönemlerde çizilen bu karikatürlerde doğrudan Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat üçlüsünün meydana getirmeye çalıştıkları Garip şiir hareketi hedef alınmış, bu hareketin şiir anlayışı yer yer alaya varan bir şekilde eleştirilmiştir. Bu anlamda karikatüristlerin yerleşik şiir anlayışını yani şairanelikle örülü öz şiiri ve hece şiirini benimsedikleri sonucuna ulaşmak mümkündür. Dönemin en önemli mizah dergisi *Akbaba*'nın iki şair yöneticisi Orhan Seyfi ile Yusuf Ziya'nın karikatüristlerin Garip hareketine yaklaşımlarında etkileri olduğu söylenebilir.

Hareketin sonlarına doğru Garipçilerin şiir anlayışlarında meydana gelen değişiklik de karikatüristlerin gözünden kaçmamıştır. Aşağıdaki çizeri belli olmayan karikatürde Orhan Veli; genç bir kız ile konuşmaktadır. Kız, o gün derste öğretmenin kendisine şiirin tarifini sorduğunu ve kendisinin "şiir dizginsiz ata benzer" dediğini, bunun üzerine öğretmenin de sıfır verdiğini belirtiyor. Ardından genç kız, öğretmenin yaptığı şiir tarifini söylüyor. Orhan Veli: "Doğru söylemiş!" diye karşılık veriyor.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 13: *Kaynak*, 1 Ağustos 1952.

Karikatürde Orhan Veli'nin şiir anlayışının zaman içeri-
sinde değiştiği vurgulanmaktadır. Aynı derginin 1 Temmuz 1950
tarihli sayısında da Garip şiirinin öz şiir karşısında tutunamadığı
anlatılmaktadır. "Vuslat şairi"ne ithaf edilen karikatürde Yahya
Kemal: "Alo!.. Orhan Veli'yi istiyorum! Gelince söylersiniz: Bir şişe
votka, bir de yirmi dört ayar alyans alsın: "Fecr-i Ati Konağı"na
gelsin!"

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 14: Kaynak; 1 Temmuz 1950.

Garipçilerin hedef aldıkları iki şairden birisi olan Yahya Kemal; Garip şiir hareketini kabullenmemiştir. Hatta Garip şiirini kabullendiği düşüncesine yol açabileceği gerekçesi ile bir müddet Orhan Veli'nin cenazesine gidip gitmeme konusunda kararsız kaldığı da söylenmektedir.²²

²² <http://www.orhanveli.net/kaniksadigimbiri/sairlerinduellosu.html>

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

b) Garipçilerin Yazdıkları Şiirlerden Yola Çıkılarak Çizilen Karikatürler

Garipçilerin yazdıkları şiirlerden yola çıkılarak çizilen karikatürler incelendiğinde; bu karikatürlerden özellikle Garip şiir hareketinin devam ettiği yıllarda çizilenlerin 'Garip'i yeren; sonraki yıllarda çizilenlerin ise 'Garip'i benimseyen karikatürler olduğu görülmektedir. Bu nedenle Garipçilerin yazdıkları şiirlerden yola çıkılarak çizilen karikatürleri; olumsuz ve olumlu şeklinde bir ayırımı tabi tutarak değerlendirmek uygun olacaktır.

1) Olumsuz Eleştiriler:

Garipçilerin yazdıkları şiirlerden yola çıkılarak çizilen ve olumsuz eleştiriye örnek olabilecek karikatürler özellikle "*Kitabe-i Seng-i Mezar*" şiiri etrafında meydana gelen tartışma ortamında çizilmiştir. Şiirin *İnsan* dergisinde (1 Birinciteşrin 1938) yayımlanmasını müteakiben başlayan tartışma aralıkları günümüze değin sürmüştür. "*Bu şiirler arasında... en çok tepki çeken 'Kitabe-i Seng-i Mezar' olmuştur. Şiir, birkaç yıl süresince türlü nedenlerle edebiyat gündeminin başlıca tartışma konusu olur...*"²³

"*Kitabe-i Seng-i Mezar*" yayınlandığı vakit, herkes işi alaya alır. "*Yazık oldu Süleyman Efendi'ye mısramı ihtiva eden 'Kitabe-i Seng-i Mezar' şiiri, berber dükkânları sohbetlerine varıncaya kadar dedi-kodu konusu olmuştur. Bu rezaletti, hiç böyle şiir olur muydu?*"²⁴

Bu şiir sebebiyle Orhan Veli türlü hücumlara uğrar. Gazetelerde ve dergilerde aleyhinde yazılar yazılır, karikatürler çizilir. Şiir kısa sürede meşhur olur. Orhan Veli daha çok "*Yazık oldu Süleyman Efendi'ye*" mısrai ile anılır. Karikatüristler Orhan Veli'yi "*Meşhur nasır şairi*" diye adlandırırlar. Hatta bir ilaç firması, satışa çıkaracağı nasır ilaçlarının ambalajına bu şiiri koymak için Orhan Veli'ye yüklüce bir para teklif eder.²⁵

²³ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s.352.

²⁴ Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990, s.110.

²⁵ <http://www.orhanveli.net/kaniksadigimbiri/dizcokerten.html>

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Tarafımızdan çizilen aşağıdaki karikatürde karikatürcülerin “Kitabe-i Seng-i Mezar” şiiri sebebiyle olur olmaz Orhan Veli’ye yüklenişleri eleştirilmektedir.

Karikatür 15: <http://site.mynet.com/said.cosar/said/id2.html>

Bu tartışmalar 1939 yılında mizah dünyasına sığar. Konuyla ilgili ilk karikatürü *Akbaba* dergisinde Cemal Nadir çizer.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

- Burada kim mefun üstad?
- Türk edebiyatı.
Akbaba, 1939, S.270

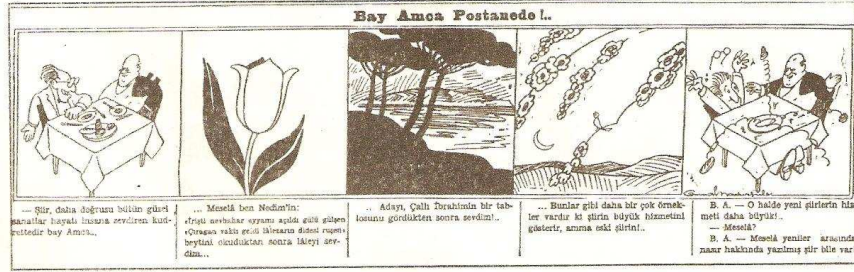
Karikatür 16:

<http://www.grafikerler.net/cemal-nadir-guler-t6388.html>

Karikatürde "Kitabe-i Seng-i Mezar" şiiriyle birlikte Türk edebiyatının öldüğü belirtilmektedir. Yine aynı yıl *Akşam* Gazetesi'nde Cemal Nadir, Amcabey adlı karikatür tipini kullanarak bu konuyu bir kez daha dile getirir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 17: Cemal Nadir Güler, *Akşam*, 17 Şubat 1939.

Şiirin insana hayatı sevdirdiğini örnekler vererek açıklayan ve bütün bunların şiirin büyük bir hizmeti olduğunu söyleyen ahbabına Amcabey; "O halde yeni şiirin hizmeti daha büyüktür. Mesela yeniler arasında nasır hakkında yazılmış şiir bile var!" diye karşılık verir.

Aynı yıl *Karikatür* dergisinde yayımlanan, Ramiz imzalı karikatürde ise siyasî gelişmelerle bağ kurularak "Kitabe-i Sengi Mezar" şiiri anımsatılır.

İki hâdisde önünde iki meşhur şimsiyeli:
Murullah Ataç - Yazık oldu Süleyman efendiye!.. Çemberlâyn- Yazık oldu Arnavutluğâ!..

Karikatür, 1939

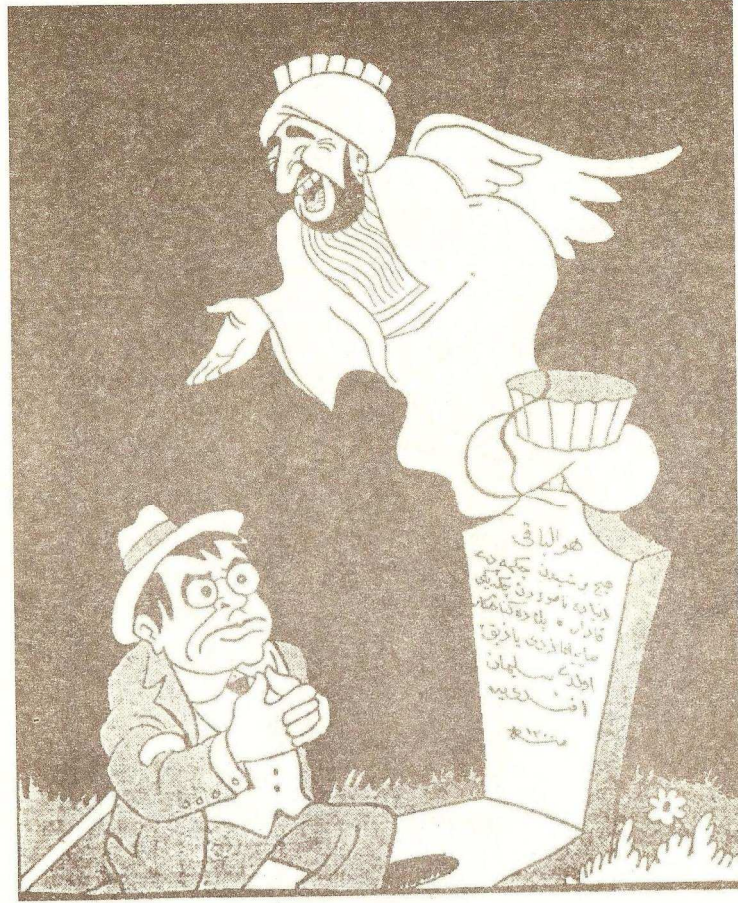
Karikatür 18: Ramiz Gökçe, *Karikatür*, 1939.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

'İki hadise önünde iki meşhur şemsiyeliler' üst başlığı ile verilen karikatürde, bahsedilen meşhur şemsiyeliler, Garipçilerin savunucusu Nurullah Ataç ile İngiliz siyasetçi Mister Çemberlayn'dır.

Orhan Ural'ın neşrs btr karikatürü :
 Süleyman efendinin ruhu - Zavallı Nurullah Ataç, sende mi hayatı
 da benim gibi nasırından çekiyorsun ?

Karikatür 19: Orhan Ural, *Servet-i Fünun Uyanış*, 16 İkincikanun 1941.

Orhan Ural tarafından çizilen ve Munis Faik Ozansoy'un yayımladığı *Servet-i Fünun Uyanış* dergisinde yayımlanan yukarıdaki karikatürde Süleyman Efendi'nin mezarı başında dua eden Ataç'a Süleyman Efendi'nin ruhu: "Sen de mi benim gibi nasırından

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4 / 1-II Winter 2009*

çekiyorsun?" diye soruyor. Ataç, karikatüristlerin "meşhur nasır şairi" diye alay ettikleri şair Orhan Veli'ye sahip çıktığı için çokça eleştirilmiş ve bu eleştirilerden illallah etmiştir. Karikatür bu duruma vurgu yapıyor.

Bu karikatürde dikkati çeken bir başka husus da "Süleyman Efendi"nin ruhunun eski zaman kıyafetleri içerisinde; başında sarık, sırtında cübbe ile çizilmesidir.

Cemal Nadir 4.12.1946 günlü *Akşam* gazetesinde, karikatür tipi Amcabey'in yeni bir macerasında "nasır meselesi"ni tekrar gündeme getirir. Karikatürde karaborsaya düşen kuru fasulyeden bahsedilirken "...Vaktiyle Süleyman efendinin nasırına şiir düzenler şimdi fasulyeye divan yazarlarsa hiç şaşmamalı." denilerek "Kitabe-i Seng-i Mezar" şiiri ve Orhan Veli hatırlatılır.

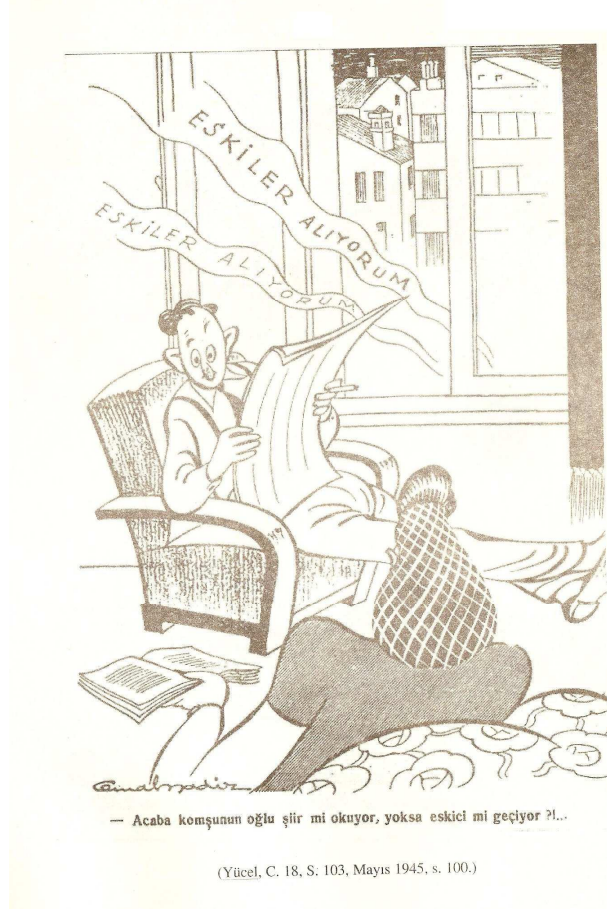

Karikatür 20: Hilmi Yücebaş, Cemal Nadir ve Amcabey, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1955, s. 103.

"Kitabe-i Seng-i Mezar" dışında karikatüristlerin eleştirisine maruz kalan şiirlerden birisi de Orhan Veli'nin; Ahmet Haşim'in şiir anlayışını eleştirdiği "Eskiler Alıyorum" adlı şiiridir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 21: Cemal Nadir Güler, *Yücel*, Mayıs 1945

Cemal Nadir'in *Yücel* dergisinde yayımlanan yukarıdaki karikatüründe; "Eskiler Alıyorum" sesini duyan adamın "Acaba komşunun oğlu şiir mi okuyor, yoksa eskici mi geçiyor?" diye düşünmesine sebep; şiir için ayrı, özel bir şiir dilini reddeden Garipçilerin günlük konuşma dilinin alelade kelimeleriyle şiir yazıyor olmalarıdır.

Aynı şiirin, 'Bir de rakı şişesinde balık olsam' şeklindeki son dizesi de tartışma konusu olmuştur. Ahmet Haşim'in 'Bir Günün Sonunda Arzu' adlı şiirinde; güller, altın kuleler, uçan kuşlar, akşamlar anlatılırken şiir, "Göllerde bu dem bir kamış olsam" dizeleriyle sona erer. O dönemde Haşim'in bu isteği yadırganmış,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

mizah hatta alay konusu olmuş, şairin karikatürleri bile çizilmiştir.²⁶ Orhan Veli istihza ile Haşim'in bu şiirine gönderme yaparken Haşim'den farklı bir dilekte bulunur: 'Bir de rakı şişesinde balık olsam' Karikatüristler tıpkı Haşim gibi Orhan Veli'yi de eleştirirler.

Karikatür 22: Erdil Yaşaroğlu, *Komikaze/ Dünyayı Kurtaran İnek*, Altan Basım Ltd., Bağcılar-İstanbul, s. 62.

Halk şiirinde, bilindiği gibi, birçok maninin ilk iki dizesi ile son iki dizesi arasında anlam bağı yoktur. Türk şiirinde böyle bir gelenek olmasına rağmen Orhan Veli'nin 'rakı şişesinde balık olma' isteği yadırganır. Erdil Yaşaroğlu; yukarıdaki karikatüründe bu dizeye giden süreci dile getiriyor. Yine Erdil Yaşaroğlu imzalı aşağıdaki karikatürde de Orhan Veli ne dileyeyeğine karar vermemiş bir kişi olarak karikatürize ediliyor. 'Rakı veya viski şişesinde balık olma' kararsızlığı içerisindeki Orhan Veli'ye arkadaşı 'viskili dizeyi atmasını' salık veriyor.

²⁶ <http://www.orhanveli.net/kaniksadigimbiri/dizcokerten.html>

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

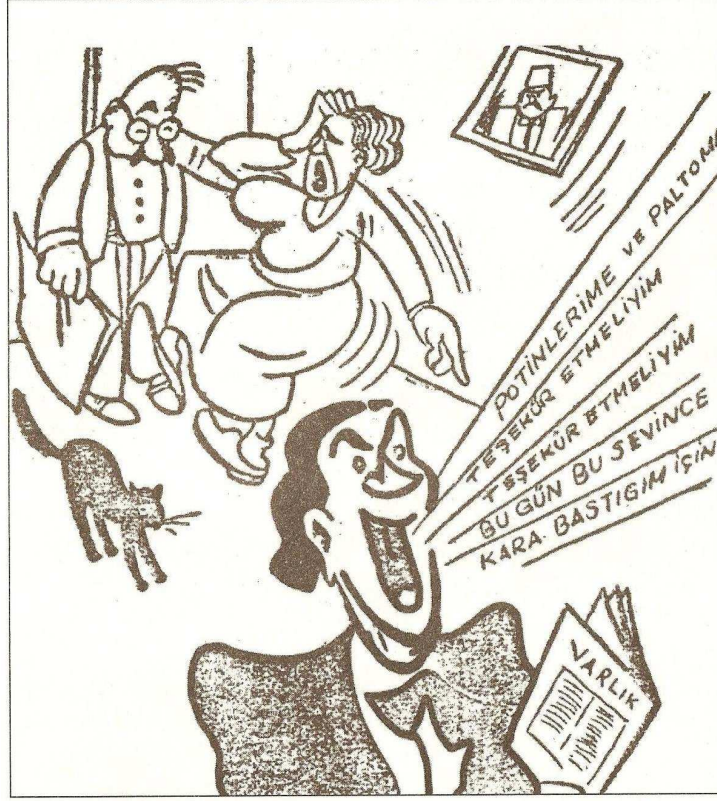
Erdil Yaşaroğlu

Karikatür 23: Erdil Yaşaroğlu,
<http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler/erdil.htm>

Orhan Veli dışında yazdığı şiirle karikatüristlere malzeme olan Garipçilerden diğeri Oktay Rıfat'tır. 8 Şubat 1940 tarihli *Son Posta Gazetesi*'nde Oktay Rıfat'ın 'Şükür' şiiri kullanılarak Garip şiiri eleştirilmektedir. Karikatürde *Varlık* dergisinde yayımlanan 'Şükür' şiirini okuyan oğlunun sapıttığını düşünen kadına kocası: "Yok canım görmüyor musun genç şairlerin şiirini okuyor..." der.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4 / 1-II Winter 2009*

— Aman bey koş!.. Bizim oğlan sapıttı saçmalıyor..
 — Yok canım görmüyor musun genç şairlerin
 eserlerini okuyor...

Karikatür 24: *Son Posta*, S.3421, 8 Şubat 1940, s. 7.

Garipçilerin yazdıkları şiirlerin edebiyat dünyasında çeşitli tartışmalara yol açtığı bilinmektedir. Özellikle “Kitabe-i Seng-i Mezar”, “Ali Rıza ile Ahmet’in Hikâyesi”, “Mangal”, “Gün Sonu Konuşması”, “Eskiler Alıyorum” gibi şiirler edebiyat dünyasında çok tartışılmıştır.²⁷ Ama karikatüristler -edebiyatçılardan farklı olarak- daha çok “Kitabe-i Seng-i Mezar” şiiri üzerinden Garipçilere yüklenmişlerdir.

²⁷ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s.351-361.

Turkish Studies

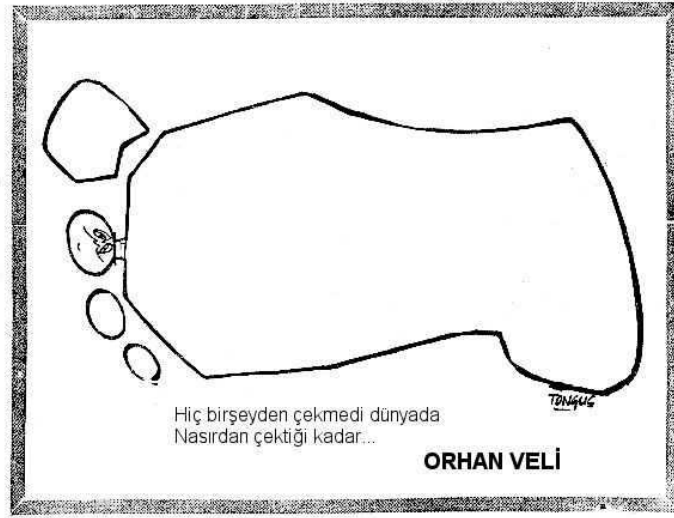
*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4 / 1-II Winter 2009*

2) Olumlu Eleştiriler:

Zaman içerisinde Garip ile yıldızı barışan karikatürcüler Garipçilerin şiirlerini kimi toplumsal, siyasal konuları eleştirmede bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır.

6 Ağustos 1956 tarihli *Akbaba* dergisinde "Avrupa Nasırdan çekiyor" başlıklı yazıya çizilen Nehar Tüblek imzalı karikatürün altına: "Hiçbir şeyden çekmedi dünyada nasırdan çektiği kadar" mısraı yazılmıştır.²⁸

Tonguç Yaşar'ın 'Ege Sorunu'nu dile getiren aşağıdaki karikatüründe Türkiye haritası bir ayağı çağrıştıracak şekilde çizilmiş ve bu çizimde Ege adaları bir ayağın parmakları olarak tasavvur edilmiştir. Karikatürün altında yine o meşhur dizeler vardır: "Hiç bir şeyden çekmedi dünyada/ Nasırdan çektiği kadar..."

Karikatür 25: <http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler/tonguc.htm>

Ölümünden otuz sekiz yıl sonra Rumeli Hisarı'ndaki küçük parka Orhan Veli'nin bir heykeli dikilir. Elinde bir kitap tutan şair, Boğaziçi'ni seyretmektedir ve hemen arkasında bir martı vardır. Nehar Tüblek, o günlerde çizdiği karikatüründe "İstanbul'u

²⁸ Nehar Tüblek, "Avrupa Nasırdan Çekiyor", *Akbaba*, 6 Ağustos 1956, S.230, c.9, s.5.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Dinliyorum” şiiri üzerinden İstanbul’da yaşanan çarpık kentleşmeyi dile getiriyor.

Karikatür 26:

<http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler/nehartublek.htm>

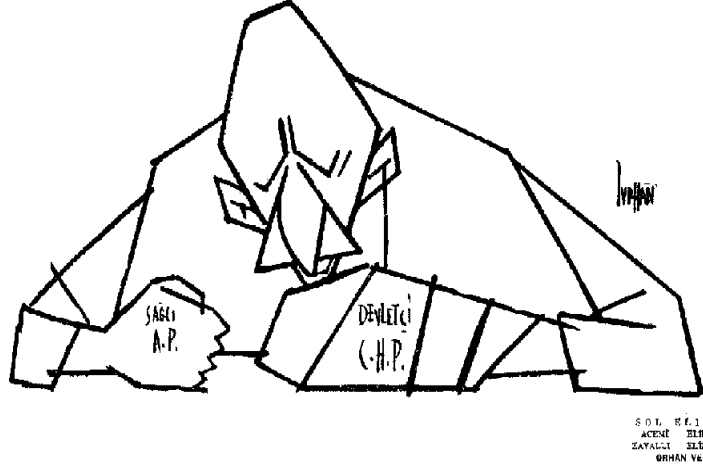
Turhan Selçuk’un aşağıdaki karikatüründe ise Orhan Veli’nin “Sol Elim” şiiri kullanılarak bir sol parti olan CHP ve onun lideri İsmet Paşa eleştirilmektedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 27:

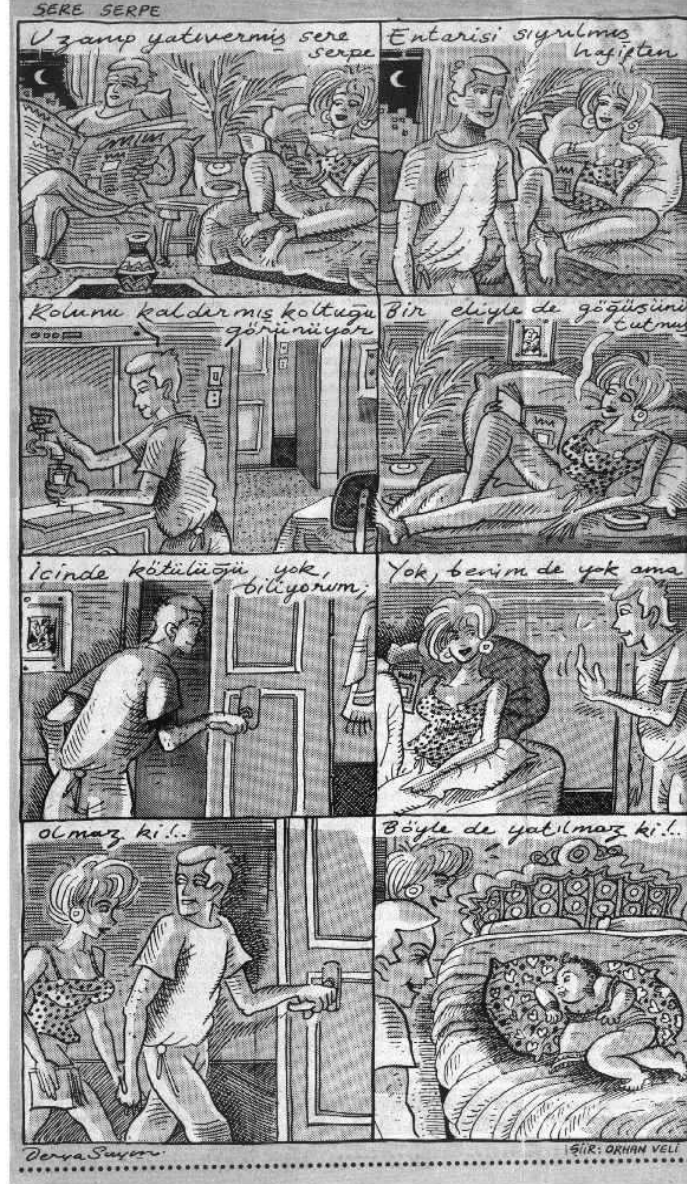
<http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler/turhansalcuk.htm>

Orhan Veli'ye günümüz çizerleri de ilgi duymaktadır. Derya Sayın'ın aşağıdaki karikatürü Orhan Veli'nin 'Sere Serpe' şiirinin farklı bir okumasıdır. Şiirin sonuna kadar 'sere serpe' yatanın kadın olduğunu düşünen okuyucu son karede uyuyan bebeği görünce şaşırır. Şiirde 'terdit' denilen bu sanat Derya Sayın'ın karikatüründe de karşımıza çıkmaktadır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 28:

<http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler/deryasayin.htm>

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009

Garipçilerin şiirlerinden yola çıkılarak çizilen ve olumlu ya da olumsuz eleştiri içeren karikatürler incelendiğinde bu çizimlerde genellikle Orhan Veli'nin şiirlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun hareketin en önemli temsilcisinin Orhan Veli olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

c) Garip Akımının Destekçisi Nurullah Ataç'ı Hedef Alan Karikatürler

Dönemin mizah dergilerinde, "Bobstil" olarak nitelendirilen şairleri ve onların şiirlerini eleştiren karikatürlerin yanı sıra başından beri genç şairleri destekleyen Nurullah Ataç'ın bu tutumunu yeren karikatürler de çizilmiştir. Garip hareketini kıyasıya eleştiren, yer yer alaya alan karikatüristler; Garip'in 'yegâne' destekçisi olarak gördükleri Nurullah Ataç'a da eleştiri oklarını yöneltmişlerdir. Orhan Veli'nin 1938 yılında *Gençlik* dergisinde yayımlanan şiirlerinin altına düşülen notta karikatürist Zahir Sıtkı Güvemli şöyle diyor: "Orhan Veli ve Mehmet Ali Sel (Orhan Veli'nin takma adı), "Varlık" da her şiiri çıktıkça *Haber*'de Nurullah Ataç'ın iltifatına uğrayan yegâne şairdir..."²⁹

Aslında Ataç, öteden beri sıkça karikatürleri çizilen bir edebiyatçıdır. Karikatürlerinde kabarık, karmakarışık saçlı, çokluk çatık kaşlı, kızdığı anda ağzından köpükler saçılan, olgun domates gibi kızaran birisi olarak tasvir edilir Ataç. Nurullah Ataç'ın portresini çıkaran Hakkı Süha Gezgin; Ataç'ın karikatürlerde öfkeli bir Wagner'i (ünlü Alman besteci) andırdığını söyler ve ilave eder: "Benim bildiğim Nurullah Ataç, hiç de böyle korkunç, değildir. Ona umacı yüzü veren karikatürcülerimizi insafa davet ederim."³⁰

²⁹ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s.349.

³⁰ Ali Çolak, "İyi ki Karikatürcüler Vardır!", *Zaman*, 28 Mart 2004.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

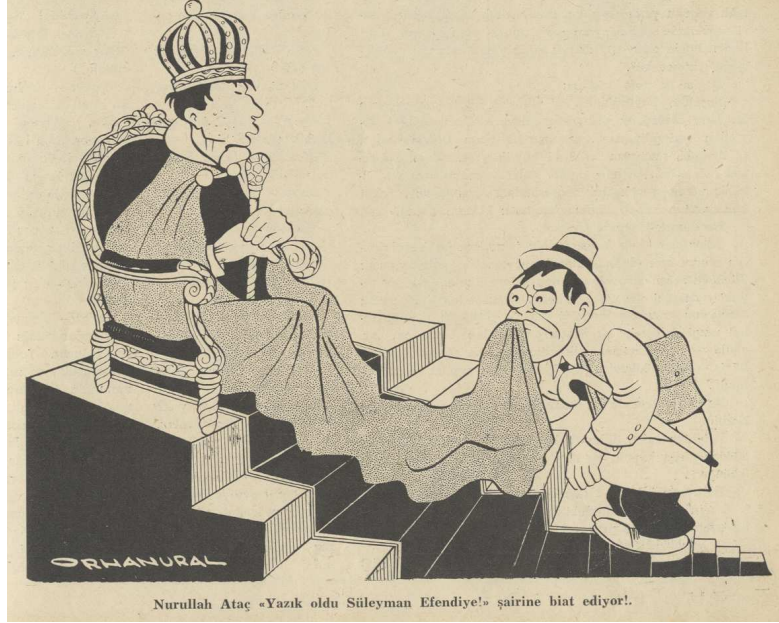
Nurullah Ataç ve Orhan Veli'ye göre: Hakiki san'atkâr!...
Akbaba, 1938

Karikatür 29: Zahir Sıtkı Güvemli, *Akbaba*, S.246, 22 Eylül 1938, s.9.

Yukarıdaki karikatürde Orhan Veli de destekçisi Nurullah Ataç da çocuk gibi çizilmiş ve yaptıklarının çocukça şeyler olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Karikatürün altında yer alan "Nurullah Ataç ve Orhan Veli'ye göre: Hakiki sanatkâr!.." ifadesi bizi Orhan Veli ve Nurullah Ataç'ın kendilerinden başkasını gerçek sanatkâr saymadıkları sonucuna da götürmektedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 30: Orhan Ural, *Akbaba*, 15 Haziran 1939.

Akbaba'da yayımlanan 15 Haziran 1939 tarihli yukarıdaki karikatürde; Nurullah Ataç'ın Orhan Veli'ye biat ettiği söyleniyor. Bu karikatürün yayımlanmasından bir hafta sonra Orhan Seyfi, *Akbaba*'da yazdığı "Yegâne Münekkidimiz Nurullah Ataç'tan Bir Rica" başlıklı ve "Aziz Nurullah Ataç" hitabıyla başlayan mektupta; Orhan Veli'nin kendisine 'Yaz Senfonisi' başlıklı bir şiir gönderdiğini belirterek: "Şaşırdım kaldım. Türk edebiyatının en güzel mısraını yazan genç şairin bu lütufkârlığına sebep ne? Acaba geçen nüshamızda Florinalıdan inhilâl eden edebiyat krallığına kendisini layık gördüğümüz için mi? Senin biat edişini gösteren bu karikatür büsbütün şaka değildi, samimî fikrimizin ifadesiydi!"³¹ der.

Şevki Çankaya'nın aşağıdaki karikatüründe ise Ataç, "edebiyat dadısı" olmakla itham ediliyor ve Garip'i besleyip büyütenin Ataç olduğu vurgulanıyor.

³¹ Orhan Seyfi Orhon, "Yegâne Münekkidimiz Nurullah Ataç'tan Bir Rica", *Akbaba*, 22 Haziran 1939, C.11, S.285, s.6.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 31: Şevki Çankaya, *Akbaba*, 27 Mart 1941.

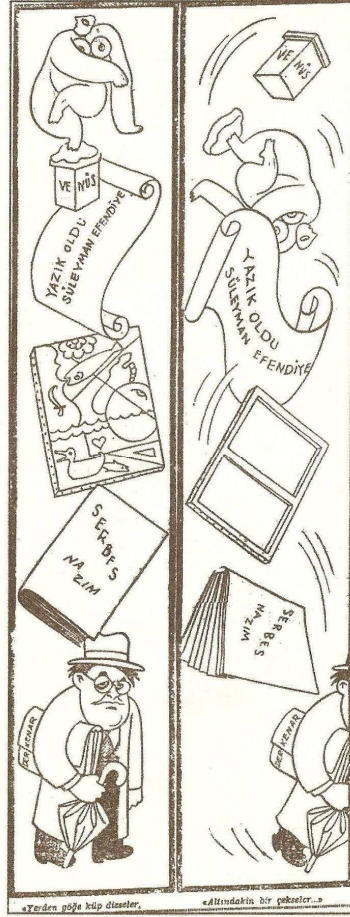
Karikatüristler Garip şiirinin biraz da Ataç'ın desteği ile ayakta durduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre Ataç, Garip'i desteklemeyi bıraksa Garipçiler tutunamayacak ve Garip şiiri yok olup gidecektir. Cemal Nadir'in *Akşam* gazetesinde yayımlanan aşağıdaki karikatüründe bu düşünce açıkça görülmektedir. Garip şiirinin Nurullah Ataç üzerine bina edildiğini gösteren karikatürde birinci karenin altında: "Yerden göğe küp dizeseler...", ikinci karenin altında ise "Altındakin(i) bir çekseler!" ifadesi yer almaktadır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Buna göre Ataç, Garip şiir hareketinden desteğini çekse hareket dağılacaktır.

Karikatür 32: Cemal Nadir Güler, *Akşam*, Kanunusânî 1940.

Dönemin yazar ve çizerlerinin genel kanaati, Garipçilerin Millî Şef İsmet İnönü'nün şairleri olduğu ve Nurullah Ataç'ın onları emirle desteklediği yolundadır.

1991 yılında *Varlık*'ta yayımlanan aşağıdaki karikatürde, bu düşüncenin yanlışlığı belirtilmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatür 33: Ferruh Doğan³², Varlık, Kasım 1991

Nurullah Ataç kendisine yöneltilen bu eleştirilere “Diyelim Söz Arasında” adlı yapıtında cevap verir: “... Orhan Veli iyi bir şairdi, ben övdüğüm için değil, gerçekten bir değeri olduğu için iyi bir şairdi. İlk ben etmişim onun sözünü. Bilmiyorum, benden önce de onun değerini anlıyanlar olmuştur. Bir kere Yaşar Nabi var, Orhan Veli’nin şiirlerinin değerini anlamış ki dergisine koydu, ben *Varlık*’ta okudum o şiirleri, yani Yaşar Nabi’den sonra okudum. Ama alıklar, o söylediğim alıklar, Orhan Veli’nin ben sözünü ettiğim için tanıdığını, beğenildiğini sandılar...”³³

Karikatüristler değişik vesilelerle Nurullah Ataç’ı defalarca karikatürlerine konu etmişlerdir ama 1938–1950 yılları arasında Ataç, özellikle Garip şiir hareketine verdiği destek nedeniyle karikatüre malzeme yapılmıştır.

³² Bu karikatürün altında çizerinin imzası bulunmamaktadır. Yıllardır *Varlık* dergisi için karikatürler çizen Semih Poroy, bu karikatürün Ferruh Doğan’a ait olduğunu belirtmiştir. Bu bilgi için kendisine teşekkür ederim.

³³ Nurullah Ataç; *Diyelim Söz Arasında*, Varlık Yayınları, İstanbul Şubat 1970, s.8–9.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Sonuç Yerine: "Hiçbir Şeyden Çekmedi Karikatüristlerden Çektiği Kadar..."

Karikatür bir bakıma çizgi ile tutulmuş günlük tarihtir. Gazete ve dergilerde yayınlanan karikatürler kronolojik olarak incelendiğinde ülkenin tarihi, siyasal ve sosyal yaşamdaki değişimleri, toplumsal aksaklık ve aykırılıkları gözlenebilir.

Karikatüristlerin gündelik konular dışında edebî konulara da ilgi duydukları bilinmektedir. Bu nedenle edebiyat tarihi araştırmalarında karikatürün bir kaynak olarak değerlendirilmesi konuya farklı bakış açıları getirmek ve daha geniş bir perspektiften değerlendirme yapabilmek için elzem görünmektedir.

1936 yılından 1950'li yıllara değin devam eden Garip şiir hareketi ile ilgili değişik dergi ve gazetelerde çizilen karikatürler incelendiğinde Garip'e yönelik eleştirilerin daha çok dönemin kimi edebiyatçılarının güdümünde gittiği ve karikatürlerin onların değerlendirmeleri doğrultusunda çizildiği (hatta daha da ileri gidilerek kimi karikatürlerin alt yazılarının bizzat edebiyatçılar tarafından yazılmış olabileceği³⁴) söylenebilir.

Orhan Veli 1947 yılında *Varlık* dergisinin 329. sayısında yayımlanan "Karikatürden Şiire" başlıklı yazısında kendisine çok çektiren karikatüristleri; uğraştıkları sanatın ne olduğunu bilmemekle suçluyor: "Karşı karşıya yahut yan yana iki kişi çiziyorlar, altına da iki satırlık bir konuşma... konuşmanın çizgiyle hiçbir alakası yok... O yazıları kaldırıp yerine başka bir konuşma koysanız çizgileri bozulmayacak. ... Öyle iki kişi birbirleriyle hiç münasebetleri yok. Biri karikatürle hiç ilgisi olmayan bir resim, öteki de o resimle hiç ilgisi olmayan bir nükte..." Karikatüristlerin karikatür sanatının içine girmemelerinin bu sanatın ne olduğunu anlamamış olmalarından kaynaklandığını belirten Orhan Veli, yazısını karikatüristlerin yeni sanatı, kendi sanatları ve kendi ölçüleri içinde alt etmeye yanaşmadıkça gerçek sanatkâr olamayacaklarını vurgulayarak bitiriyor.³⁵

---

³⁴ Dönemin karikatürlerinde genellikle önce karşı karşıya ya da yan yana iki kişi çizilmekte ve altına söz sonradan ve çoğunlukla dergide yazılmaktadır. (bkz. İsmail Kar, *Karikatür Sanatı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999, s. 26.)

³⁵ İsmail Kar, *Karikatür Sanatı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999, s. 183.

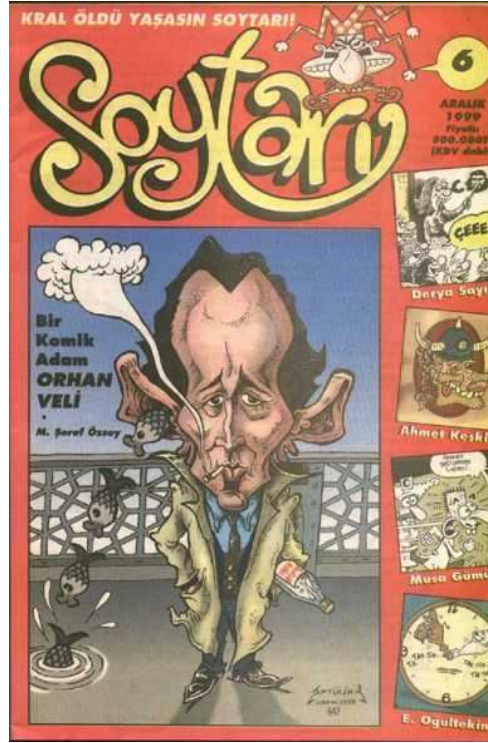

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Karikatüristlerin Garip'e yönelik eleştirilerinin üç şairin ilk şiirlerinin *Varlık*'ta yayımlandığı yıllar ile hareketin dergisi *Yaprak*'ın yayımlanması sonrasında arttığı ve Orhan Veli'nin ölümünün ardından giderek azaldığı gözlenmiştir. Karikatüristlerin harekete yönelik ilgileri Orhan Veli'nin ölümü ve sonrasında hareketin dağılmasıyla da kesilmemiş, kimi gündelik olaylarda bile Garipçiler yâd edilmiştir.

Soytarı mizah dergisi Aralık 1999 tarihli 6. sayısını Orhan Veli'ye ve Garip şiirine ayırmıştır.

Karikatür 34: Soytarı, S.6, Aralık 1999.

Yakın zamanda bazı mizah dergilerinin Orhan Veli'yi kapaklarına taşımaları ve mizah dergilerinde yayımlanan bazı Garip ile ilgili karikatürler, bu şiir hareketinin artık karikatüristlerce de da kabul gördüğünü ispatlar niteliktedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

KAYNAKÇA

- "Karikatür", **Ana Britanica**, C: 12, Meydan Yay., İstanbul 1988.
- "Karikatür", **Meydan Larousse**, C: 7, Meydan Yay., İstanbul 1988.
- ATAÇ Nurullah, **Diyeelim Söz Arasında**, Varlık Yayınları, İstanbul Şubat 1970.
- AYÇA Necmi Rıza, **Akbaba**, 28 Birincikanun 1939.
- BALCIOĞLU Semih, **Akbaba**, 2 Ağustos 1945.
- BURAK Ratip Tahir, **Akbaba**, 23 Mart 1944
- COŞAR Said, <http://site.mynet.com/said.cosar/said/id2.htm> (ET: 18.08.2008).
- ÇANKAYA Şevki, **Akbaba**, 17 Mayıs 1945
- ÇANKAYA Şevki, **Akbaba**, 27 Mart 1941.
- ÇOLAK Ali, "İyi ki Karikatürcüler Vardır!", **Zaman**, 28 Mart 2004.
- DEMİRCİ Cihan, "Mizah Dergilerinde Yazının Serüveni", **İmge Öyküler**, S. 5, (2005), s. 76-81.
- DOĞAN Ferruh, Varlık, Kasım 1991.
- EMİROĞLU Öztürk, **Türkiye'de Edebiyat Toplulukları**, Akçağ Yay., Ankara 2003.
- EMRE Gültekin, "Şiirdeki Karikatür/ Karikatürdeki Şiir", **Varlık (Edebiyat ve Karikatür Özel Sayısı)**, Ocak 2007, S.1192, s.18.
- ENGİNÜN İnci, "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri", **Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı IV (Çağdaş Türk Şiiri)**, Ankara Ocak- Şubat, S.481-482, s. 565-615.
- GÖKÇE Ramiz, **Karikatür**, 15 Şubat 1945.
- GÖKÇE Ramiz, **Karikatür**, 1939.
- GÖKÇE Ramiz, **Karikatür**, S.40, 1936.
- GÜLER Cemal Nadir, **Akşam**, 17 Şubat 1939.
- GÜLER Cemal Nadir, **Akşam**, Kanunusânî 1940.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

- GÜLER Cemal Nadir, **Yücel**, Mayıs 1945.
- GÜVEMLİ Zahir Sıtkı, **Akbaba**, S.246, 22 Eylül 1938, s.9.
- GÜVEMLİ Zahir Sıtkı, **Gençlik**, 10 İkinciteşrin 1939.
- GÜVEMLİ Zahir Sıtkı, **Yaratış**, S.8, 23 Mayıs 1945, s.14.
- <http://www.grafikerler.net/cemal-nadir-guler-t6388.html>, (ET: 18.08.2008).
- <http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler.html>, (ET: 18.08.2008).
- <http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler/deryasayin.htm>, (ET: 18.08.2008).
- <http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler/erdil.htm>, (ET: 18.08.2008).
- <http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler/nehartublek.htm>, (ET: 18.08.2008).
- <http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler/tonguc.htm>, (ET: 18.08.2008).
- <http://www.orhanveli.net/sergi/karikaturler/turhanselcuk.htm>, (ET: 18.08.2008).
- KANIK Orhan Veli, **Bütün Şiirleri**, Adam Yay., İstanbul 1993.
- KAPLAN Mehmet, **Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.
- KAR İsmail, **Karikatür Sanatı**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999.
- KARAKUŞ Hidayet, "*Garip Akımı/ Toplumcu Gerçekçiliği Sürdürenler*", **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Edebiyatçılar Derneği, Ankara 1998, s. 209-230.
- Karikatür**, No. 205, Cilt, 8, Yıl.4, 30 İkinciteşrin 1939.
- Kaynak**, 1 Ağustos 1952.
- Kaynak**, 1 Temmuz 1950.
- OKTAY Ahmet, **Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923–1950**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1993.
- ORHON Seyfi Orhan, "*Yegâne Münekkidimiz Nurullah Ataç'tan Bir Rica*", **Akbaba**, 22 Haziran 1939, C.11, S.285, s.6.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

ÖZSOY M. Şerif, **Kanık'sadığım Biri Orhan Veli**, Ayna Yayınları, İstanbul, Nisan 2001, <http://www.orhanveli.net/kaniksadigimbiri/sairlerinduellosu.html>, (ET: 14.08.2008).

ÖZSOY M. Şerif, **Kanık'sadığım Biri Orhan Veli**, Ayna Yayınları, İstanbul, Nisan 2001, <http://www.orhanveli.net/kaniksadigimbiri/dizcokerten.html>, (ET: 14.08.2008).

SAYICI Sezai, **Karikatür**, 5 İkincikanun 1939

SAYICI Sezai, **Karikatür**, 6 Eylül 1945.

SAZYEK Hakan, **Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi**, Akçağ Yay., Ankara 2006.

SELÇUK Turhan, **Akbaba**, 31 Mayıs 1945.

Son Posta, S.3421, 8 Şubat 1940, s.7.

ŞENYAPILI Önder, **Neyi, Neden, Nasıl Anlatıyor Karikatür Kim, Niye Çiziyor?**, Ankara 2003.

TONGA Necati, "*Orhan Veli İmzasıyla Yayımlanmış Bir Şiir Üzerine*", **Türk Edebiyatı**, S.400, Şubat 2007, s.88-90.

TÜBLEK Nehar, "*Avrupa Nasırdan Çekiyor*", **Akbaba**, 6 Ağustos 1956.

URAL Orhan, **Akbaba**, 15 Haziran 1939.

URAL Orhan, **Akbaba**, 5 Haziran 1941.

URAL Orhan, **Servet-i Fünun Uyanış**, 16 İkincikanun 1941.

YAŞAROĞLU Erdil, **Komikaze/ Dünyayı Kurtaran İnek**, Altan Basım Ltd., Bağcılar-İstanbul.

YÜCEBAŞ Hilmi, **Cemal Nadir ve Amcabey**, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1955.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*